

Gedigte / Poems

Chris Mann

The mutability of science	193
A breath of awe	194
Home from home	195

Robin Gallaher Branch

Christmas roses in South Africa	197
---------------------------------------	-----

Pieter Lourens

Koel wyn	198
Kyk	199

Martie Muller

haar rug staar	200
Die lokgroen dam	200

H. le R. Slabbert

die reënmaker	201
---------------------	-----

Vertalings:

In 'n Gondel	202
Die oujongnoui-speurder	202

Kortverhaal

T.T. Cloete

Die gebare en idiome van die sterwendes	203
---	-----

Rubriek vir skeppende werk

Litera is 'n rubriek vir die publikasie van skeppende werk in al die tale wat gewoonlik in *Literator* gebruik word. Die Redaksie wil daarmee 'n geïntegreerde beeld skep van die verskeidenheid nuwe skryfwerk wat Suid-Afrikaanse skrywers kan bied.

'n Kontantprys word toegeken aan die beste bydraes wat in die loop van 'n jaar gepubliseer word. Skrywers word daarom uitgenooi om korter skeppende werk voor te lê vir plasing in hierdie rubriek. Dit kan gedigte of kortverhale wees, maar drama- of romanfragmente en eksperimentele tekste is ook welkom.

Vier kopieë van elke bydrae, in dubbelspasiëring getik, moet voorgelê word, asook 'n elektroniese kopie. Die naam en adres van die insender moet regs bo-aan die eerste blad van gekramde tekste vermeld word. **Verstrek ook 'n telefoonnommer, faksnommer en e-posadres waar u bereik kan word.** Elektroniese bydraes kan gestuur word aan Susan.Lourens@nwu.ac.za

Bydraes kan gepos word aan die Burohoof, *Literator*, Personeelbussie 251, Buro vir Wetenskaplike Tydskrifte, Privaatsak X6001, Potchefstroom 2520.

Section for creative writing

Litera is a section for the publication of creative writing in all the languages that *Literator* usually caters for. Through this section the Editorial Board wants to present an integrated image of the diversity of new writing by South Africans.

A cash prize will be awarded for the best contributions published in a specific year. Writers are therefore invited to submit shorter creative work for publication in this section. Poems and short stories are welcome, but also plays and novel fragments and experimental texts.

Four copies of each contribution, typed in double spacing, should be submitted as well as an electronic version. The name and address of the author should appear at the top right of the first page of stapled texts sent in. **Please include a telephone number, a fax number and an e-mail address where you can be contacted.** Electronic submissions can be send to
Susan.Lourens@nwu.ac.za

Contributions can be posted to the Head of the Bureau, *Literator*, Staff Box 251, Bureau for Scholarly Journals, Private Bag X6001, Potchefstroom 2520.

Reglement: Litera-pryse vir kreatiewe skryfkuns

Die Redaksie van *Literator* ken jaarliks twee pryse toe vir die beste bydraes vir 'n kalenderjaar in die rubriek "Litera". Hierdie pryse sal bekend staan as die Litera-pryse vir kreatiewe skryfkuns.

Twee pryse word toegeken, een vir skrywers wat reeds 'n bundel in die betrokke genre gepubliseer het, en een vir skrywers wat nog nie 'n bundel gepubliseer het nie (dit wil sê wat as debutante beskou word).

Die Redaksie bepaal aan wie die pryse toegeken word, maar die Redaksie kan buitebeoordelaars gebruik om met die beoordeling behulpsaam te wees. Die beslissings van die Redaksie is finaal en geen korrespondensie sal daarvoor gevoer word nie.

Die Redaksie behou hom die reg voor om vir 'n spesifieke jaar of vir 'n spesifieke kategorie nie 'n prys toe te ken nie, of om 'n prys onder verskillende skrywers te verdeel.

Die name van die skrywers aan wie die pryse toegeken is, sal bekendgemaak word in die eerste uitgawe van *Literator* van die daaropvolgende kalenderjaar.

Rules: Litera prizes for creative writing

The Editorial Board of *Literator* yearly awards two prizes for the best contributions for a calendar year in the section “Litera”. These prizes will be known as the Litera prizes for creative writing.

Two prizes will be awarded, one for writers who have already published a collection in the genre concerned, and one for writers who have not yet published a collection (that is, who are regarded as making their *début*).

The Editorial Board determines to whom the prizes will be awarded, and it may appoint external judges to help with the evaluation of contributions. The decisions of the Editorial Board are final and no correspondence on this matter will be entered into.

The Editorial Board reserves the right to make no award for a particular year or in a particular category, or to divide a prize among different authors.

The names of the authors to whom the awards have been made, will be published in the first issue of *Literator* of the subsequent calendar year.

Chris Mann

The mutability of science

Knowing one cell unknowns the next
try as we might to mind the whole
and figuring out its separate self
turns wriggling proteins into words.

So when it's said that aeons ago
a pinhead orbbed a billion stars,
antimatter that's here but not
and energy massed out as time,

and when there's talk of holes in space
that slurp up cosmic dust like soup
and coiled in cells, a thread of genes
that's long enough to loop the moon,

recall past science and view the new
as thoughts and models still in flux.
For numbers once were nature's edge
and domes of glass revolved the stars

while goats and asphodels were made
from water, air, raw earth and fire
and blood, black bile and phlegm preset
the moods and whims of serf and king,

and phlogiston smoked off in fumes
when fire burnt wood or rust ate steel
and draining patients of their blood
cured stomach upsets and despair.

Which models, like the crystal skies,
collapse when some new telescope,
some subtler microscope of science,
in-scaping space, or cells and quarks

maths out a fuller matrix in a mind.

Chris Mann

A breath of awe

In Grahamstown's Public Library
I read that we are towers of cells,
trillions and trillions of sedulous cells,
each one more complex than a town.
I turned the page, once more amazed
at life's deep daring and finesse.
The library clock ticked on, unfazed.

I learned that vast encyclopaedias
were racked inside a chromosome
and microbes moleculed the past.
In some a filament whirred round,
I read with disbelief, then shock,
more than a hundred thousand times
with each slow ticking of that clock.

Beside a book, a phone-screen lit.
Home time, it said. I stood intent
to live each day with greater awe,
yet walking out that reading room
I saw grey rain gust in the door
and anxious faces hurrying past
and huddled beggars, as before.

Chris Mann

Home from home

Not far below our sheets tonight
the hot core of the planet churns,
and I, still dazed by all the talk
and tensions of the office hours,
begin to nurse a quiet delight
that we who on a mote of dust
spin round a speck of burning gas
can lie within each other's arms,
at peace deep in the subtle grip,
the permafrost of cosmic space.

Not far above the chirping night
thins to a wind-torn emptiness
where bird and insect never call.
Rough rays of rasping energy
are gentled there, day after day
by jiggling sieves of molecules
then kneaded on the hills below
by tiny hands on plants and trees
into the feast of transferred light
each hungered cell of us devours.

Small shouts like *Primum Mobile!*
and *God!* burst out inside my head
when I think how a leaf lays hold
on photons speeding from the sun,
how lightning flickers in the brain
induce each thought I have of you
and how your lovely dreaming face
seethes with the same deft particles
that lifeless hum in dust and stars
right to the rim of spaced-out time.

Such shouts, beloved tousle-head,
like molecules condensed at dusk
from air exhaled by life-lush loam
crush up a tree, the moon, the stars
in drops distilled on stone and leaf.

And yet such cries, such tiny domes
are chapels apt for awe's brief gasps
and though iron asteroids hurl past
and magma clefts the planet's crust
awe dews my dust when I hold you.

What then of science the honey-bird
which all life long around our heads
will flutter through the tangled bush
and lead us on, from comb to comb
down endless dim, receding tracks?
And what of echoes from the bang,
dark matter, genes and unseen light
when drowsing in your arms I sense
how bonding frees love's chemistry
and love behoves us in space-time?

Look out, sage wife, across the sill
and past the tranquil stars with me.
Life needs a cosmic site this huge,
this aged and complex to earth out
this nook of leaves, this niche of air.
Are we not poised among vast fires,
light-years of dust and toxic fumes,
colliding swirls of stars and holes
that rip light down crush vortices,
all meek as moths to us this night?

So star-born lover, spouse and friend,
come throw the deep blue sheet aside,
let's cosmonaut the night once more,
we whose earth-old gene-jars store
the scrolls to live, to make more life,
whose hearts new-testament the writ
that love evolves the life-sphere best.
Let's rapture trust, let's fly conjoined
till space-time ruptures and we reach
that bliss which is a home from home.

Robin Gallaher Branch

Christmas roses in South Africa

White to pink, to purple, blue, and beyond
Hydrangeas froth their joy
Big in their blossoming boldness

I see them and fast forward
My mind double clicks and replays

For in June's heat in America's South
They festoon the southern sides of houses
Big in their blossoming boldness

Yet here where my heart resides
They prefer warmer northern walls

Endearingly called Christmas roses
These natural nimbus bouquets
Herald Advent
Big in their blossoming boldness.

Pieter Lourens

Koel wyn

die arena is klein, swart en wit
stel die front op: pionne perde lopers

jou oog op die vyand, middelveld en flanke,
op flink klein vlooië, listige ridders en vér(-)trek lanse
en waarheen takke ruk in die wind:

nie praat nie:
woorde het nie, hou nie kop nie;

skuif die kortasem koning na sy tent:
hy hou harnas, en wapen:
'n glas koue water

(elke teenskuif
'n hou na die milt, na die kop)

stel die groot kanonne op: die roeke, die dame
drink haar gesondheid (nou fossiel, kon sy klets
spelerig soos 'n kind, 'n kat, harte laat zoem)

drink haar gesondheid met genoeg koel wyn
om vrolik te kan baklei

en vrolik te praat te vou
in die onvermydelike mat

Pieter Lourens

Kyk

Velasquez: *Die hofdames*

u Majesteit, u Hoogheid –
u dogter haar kop bot soos 'n raap

die hofdames
die dwerg met pieringoë (het hy gesien?)
heelvoor die verveelde hond

met agter, klein in die spieël:
u Majesteit, u Hoogheid:

en links bo, lewensgroot die vassaal
van die Muse:
die skilder wat, kyk hy in die spieël,
homself sien

Martie Muller

haar rug staar

haar rug staar blind na die jare
voor haar as haar hande die ryp vye van gister
pluk die vrottes druk en druk tot
mufgroen deur haar vingers peul
sy buk en vee haar hande aan die ougrond
af
sy staan stadig weer op met oë
ver by die voos jare verby
sy lig haar kop en laat haar tong
rond
oor die mooies gly
sy draai om wyl haar blinde rug
rustig staar

Die lokgroen dam

hoe kaal swem ons kinders en
meng die water
hul tone roer die wurms los in die
slyk
hul arms meng die alge in so
groen, fluwelig mooi
ons kinders woel in die satyngroen dam die
lokgroen dam
saam dryf hul by die sluise uit
voort in die kanaal
hulle sien hoe die wande die alge verdra hoe
die water die wande verdra
hulle word uitgelei op die lande
'n kimkometers oor die
mis en die grond en die modder
hulle kán opstaan en die
aangekwakte korsmos brokkie vir
brokkie af-
breek
hulle kan want
die klotsdans van die water en die
alge teen die wande lok hul
nader

h. le r. slabbert

die reënmaker

hy was van onse familie
– daardie man Koen:
hy was die reën se man
wat die dinge kon doen:
hy kon weef
 die reën se hare
wat sag in slierte val
 die reën se bene
wat staan soos 'n held
oor !Xnaap se bossieveld –
ons roeper van die reën;

van onse familie was hy dié een
wat met suiwer hart
mooi woorde kon praat
en die reën-dier se lê-plek
gaat soek het waar Son gaat slaap
om hom térug te bring
na die dansende kring

*

Koen was óúd toe ek kind was,
en toe ek grootman was
was hy steeds ál een
wat die paai-woord kon sê:

maar Koen het gaan lê
en sy dans is nie meer –
en niémand in onse stam
het ooit geleer
 om die reëndier-te-vang;
sy hart, sy hart
buig nie meer diep in die waterput
om die spoor te snuif
van die reënbul,
daar waar hy ágter die berge skuil
die gras verdor. ons stemme skor.
onse trane het geen water om te huil.
en daar's geen doepa teen die honger.

(na die gedig van die Kaapse Boesman / Han # Kasso (Klein Jantjie) c.1870
in 'n Engelse weergawe: Stephen Watson (1991) *Return of the moon*)

Vertalings

h. le r. slabbert

In 'n Gondel

(Robert Browning (1812-1889))

Reis met Elisabeth (c. 1860))

Die mot se kus – eerst!
Soen my, asof jy skaars kan glo
Dat dit gebeur, hiérdie aand, só:
Hoe my gesig, jou blom, vireers
Die blomkop toehou; jy hier, dáár
My aanraak tótdat ek gewaar
Toe my begeer, en dan wyd óópbeur.

Die by se soen – met gejuig!
Soen my, asof op 'n vrolik' middaguur
Jy instap by my hart-se-deur:
'n Knop wat maar té gewillig neig
En afstand doen, van eie reg,
En oopbars sonder t'rug te veg
As oor jou indom'lend' hoof ek buig ...

Die oujongnoui-speurder

(Seker Miss Maple)

(Orgen Nash (c. 1950))

Het sy éérder die Pote vertel
hoe sy het “in sonde geval”,
sou ek gouer, en met smaak”
die slothoofstuk béét-kry, op-rááp.

T.T. Cloete

Die gebare en idiome van die sterwendes

Dit is Maandagoggend. Alles gebeur op 'n Maandagoggend. Ons verwag my bejaarde ouers vir 'n kuier. Ek wag hulle op die stoep van ons huis in.

Toe ek my Ma omhels, sê sy vir my: “Ek gaan nie weer jou huis verlaat nie,” en sy huil.

Ek verstaan nie haar opmerking nie en ek verstaan nie waarom sy huil nie. Agterna weet ek nie hoekom ek haar nie daarvoor uitgevra het nie.

“Dis gaaf,” probeer ek troos. “Ons pleit mos al lankal dat julle by ons op die dorp moet kom woon, naby die apteke en dokters.”

Twee dae later, Woensdagoggend, kry sy 'n swaar hartaanval in ons huis. Niemand van ons het so iets verwag nie, want sy was gesond ten spyte van haar bejaardheid.

Ons pas haar die hele dag goed op, want die geneesheer voorspel die ergste. Daardie aand gaan my vrou en my vermoeide Pa teen middernag slaap. Ek belowe om by my Ma te waak.

Sy vra dat ek langs haar op die bed moet lê. Sy soebat aanhoudend dat ek nie aan die slaap moet raak nie. Ek stel haar elke keer gerus dat ek wakker sal bly.

Ek gaan haal Eugène Marais se *Die Ieëus van Magoeba*, wat ek laas in my kinderdae gelees het. Ek gaan lê langs my Ma. Ek lees by die bedlampie, maar dis vir my moeilik om te lê en lees. Ek vorder stadig, want ek onderbreek my lees kort-kort om na my Ma se gelaatskleur te kyk. Sy is bleek, maar die oorlelle, die neuspunt en lippe is blou.

Dit val my op dat my Ma aanhoudend aan die bolaken pluk, aanhoudend, aanhoudend. Haar vingers is nooit stil nie. Hulle fladder soos vlinders bo 'n blom, sê ek vir myself. Partykeer soek

haar hande in die lug voor haar na iets, sy strek hulle voor haar uit asof sy gordyne wil ooptrek, wat nie daar is nie; maar wat my die sterkste opval, is die hande wat aan die bolaken bly pluk, aanhoudend bly pluk.

Teen vieruur daardie nag sê my Ma: “Nou gaan ek deur diep waters.” Ek hoor dit kom uit Jesaja 43:2, maar dit laat my gedagtes ook terugspring na Eugène Marais, en ek vra my af of my Ma weet van Marais se “Diep rivier” of “Donker stroom”.

Toe die dag breek, sê my Ma: “Trek oop die gordyne, dat die lig kan inkom.” Ek weet watter Lig sy bedoel.

Met sonsopkoms vra sy om regop te sit. Sy sterf in my vrou se arms.

Toe begryp ek dat sy haar eie dood voorspel het, twee dae voor haar totaal onverwagse hartaanval; Maandagoggend toe ek haar op die stoep omhels het en sy al huilende gesê het sy gaan my huis nooit weer verlaat nie. Toe was sy nog gesond.

Daardie hele dag loop ek en dink oor die misterie van die dood. Dat 'n mens jou eie dood kan voorsien of voorspel terwyl jy nog niks makeer nie.

Later in my lewe, baie jare later, het ek gesien, in twee gevalle, dat mense hulle naderende dood uitstel, of vertraag, hoe sal ek dit noem, omdat hulle wag op die koms van 'n geliefde voor hulle bereid is om te sterf.

Die een geval was my vrou se suster, Nella, wat daar diep in die Kalahari gewoon het, en toe sy sterwende was, het sy laat weet dat sy op my vrou wag. Nella het in vrede gesterf net nadat my vrou haar besoek het.

Die tweede geval was my vrou, Anna, self. Anna was jare lank baie ernstig siek, maar toe sy begin weet sy gaan binnekort sterf, het sy gewag op ons kinders wat uit Bangkok moes kom. Die ander kinders was naby.

Daardie hartseeraand na my Ma die oggend oorlede is, sit ek en Anna in my werkkamer en ons lees, om ons te verstrooi. Ek lees verder in *Die leeus van Magoeba*. Ek het verlede nag gevorder tot by die begin van “5. Die boom in die middel van die tuin”.

Ek trek naderhand by verhaal “6. Die wit uil”, wat skynbaar deels op werklike gebeure, deels op loutere fantasie berus. Dit is die verhaal

van die geheimsinnige alleenloperboer Jan Hendrik van Vuuren op die pragtige plaas Diepkloof in die wyk Swartrand. Hy is baie ernstig siek en het 'n dokter dringend nodig. 'n Buurman, Coen, gaan haal die dokter ...

Marais het self dokter gespeel in hierdie geval, raai ek.

Toe die dokter en Coen op die sieke se plaas aankom, is daar reeds buurmense wat hulp kom aanbied, "volgens die gewoonte van ons volk", skryf Marais. Onder andere is daar "'n ou tante". Sy staan by die deur om die dokter en Coen te ontvang. Die siek boer is toe reeds in 'n ligte koma.

Ek lees verder in Marais se storie van die sterwende boer en kom af op 'n paragraaf wat my stom verbaas. Eerder moet ek sê, dit het 'n ligte skrik of skok deur my gestuur ... hierdie aand, omtrent presies twaalf uur na my Ma se dood vanoggend, kom ek af op Marais se beskrywing van die handgebare van die sterwende boer:

Sy [die ou tante] vra ons om binne te kom met die woorde: 'Hy is op die laaste, dokter, hy pluk gedurig aan die dekens'. 'Snaakse ou bygeloof', fluister Coen aan my ... Ek herinner my dat die gedagte my te binne geskiet het hoe dikwels die praktiese waarnemings van ons oumense ... as 'bygeloof' deur die nuwe geslag bespot word. Min het Coen geweet dat die pluk aan die deken deur die wetenskap erken word as 'n verskriklike voorteken van die naderende dood, en dat dit in die moderne geneeskunde onder 'n Latynse sin bekend staan.

Ek is dronkgeslaan. Ek gee *Die leeus van Magoeba* vir Anna wat langs my sit en lees. "Lees hier," sê ek vir haar, en ek wys vir haar Marais se beskrywing van die sterwende se handgebare, die pluk aan die laken of deken.

"Merkwaardig dat ek nou vanaand in Marais se verhaal moet lees party sterwendes pluk aan die deken of laken," sê ek vir Anna. "Toe ek vannag die hele nag gesien het Ma pluk die bolaken aanhoudend met haar onrustige vingers, met haar hande wat soos vlinders bo 'n blom fladder, het ek nie geweet wat dit beteken nie. Vannag het ek gedink dit is maar sommer net."

Wat my verstom, sê ek vir my vrou, is dat dinge op so 'n vreemde, onverklaarbare, magiese manier by mekaar uitkom. Hoekom moes ek verlede nag by die sterfbed van my Ma onder alle denkbare boeke juis Marais se *Die leeus van Magoeba* kies om te lees, en hoekom moes ek net vorder tot by "5. Die boom in die middel van

die tuin”, hoekom moes ek eers vanaand, ongeveer twaalf uur na my Ma se dood, afkom op hierdie sinne in “6. Die wit uil” oor die sterwende se pluk aan die deken, dit wat ek verlede nag by my sterwende Ma gesien het en toe nie verstaan het nie? Hoe gebeur so ’n vreemde sameloop van die dinge?

Twee jaar later gaan Anna en ek Nederland toe. Soos in ons studentedae in Amsterdam gaan kuier ons vir Jan van de Graaf in Sliedrecht, aan die Merwede.

Een agtermiddag gaan wandel ons langs die Merwede. Jan het baie belang gestel in Marais. Ons gesels oor Marais wat dit so goed reggekry het om die grense tussen feit en fiksie af te breek. Ek vertel vir Jan van die pluk aan die laken wat ek by my sterwende Ma gesien het en wat ek die aand daarna eers verstaan het toe ek verder lees in *Die leeus van Magoeba*.

O, sê Jan, in sy buurt is die verskynsel dat die sterwende aan die laken pluk bekend onder die mense, en hulle het selfs ’n uitdrukking daarvoor. Hulle sê van die sterwendes wat aan die lakens pluk “hulle maak hulle pakkie op”. Dit wat vir my gelyk het na vlinders wat fladder bo ’n blom.

Terug in Suid-Afrika gesels ek een aand met “ons oumense” soos Marais hulle noem, oor die verskynsel van die lakenplukkery by sterwendes. Party sê hulle ken die verskynsel. Iemand in die geselskap sê vir my die Afrikaanse beskrywing daarvoor lui bietjie anders as die Nederlandse. Hy ken die uitdrukking: “hy pak sy tassie”, of “sy pak haar tassie” as die sterwende aan die lakens begin pluk.

Ek het daardie rustelose vingers en hande wat aanhoudend aan die lakens pluk daarna ook gesien by my sterwende skoonmoeder, daardie vlinders bo ’n blom, en daaraan gedink dat Louis Trigardt in Opperman se *Voëlvry* vir sy vrou Martha kort voor haar dood ’n belladonnakelk wys ... met sy baie betekenis: Bella as vroulike naam; donna wat dame, mevrou, nooi beteken; belladonna wat samevattend “mooi dame” beteken; en die kelk wat die vroulike geslagsorgaan kan simboliseer; belladonna wat as medisyne gebruik word, as pleister of smeergoed, en waarvan atropine en ander verdowingsmiddele gemaak word ... én dan ook belladonna wat die naam vir ’n mooi en geurige, maar dodelike gifblom is.

Die dood word mettertyd vir my al meer en meer ’n misterie. Vier jaar na my gesprek met Jan van de Graaf, wat my bewus gemaak

het van die uitdrukking “pakkie opmaak” of “tassie pak” as die sterwende aan die lakens pluk, op ’n Saterdag, bel my suster Lenie my en sê ek moet dadelik Standertonhospitaal toe gaan, ons hoogbejaarde Pa is daar opgeneem en dit gaan nie met hom goed nie. Ek haas my daarheen. My broer en twee susters is reeds daar.

Sondagaand besoek ons my Pa weer. Hy is nogal buitengewoon opgewek en sê glimlaggend dat ons heeltmal te vroeg gekom het, dit gaan met hom goed.

Ons groet hom aan die einde van besoektyd en stap uit. In die gang van die hospitaal vra Lenie om verskoning dat sy my onnodig so ver laat kom het.

“Dit was nie onnodig nie,” sê ek, “en ook nie voortydig nie. Ons Pa is sterwende. Ek het hom gegroet met die wete dat ek hom nie weer sal sien nie.”

Die ander drie steek in hulle spore vas en vra geskok hoe ek so iets kan beweer.

“Het julle gesien hy pluk aanhoudend aan die bolaken?” vra ek. Dit het hulle nie opgeval nie, want hulle het die verskynsel nie geken nie.

Maandagoggend vroeg bring die dagpersoneel van die hospitaal ons Pa se ontbyt en kry hom dood in sy bed. Hy is rustig en ontspanne in sy slaap oorlede.

Drie-en-dertig jaar later toon my Anna die eerste tekens van ’n ernstige siekte. Sy gaan oor ’n tydperk van vyf jaar geleidelik agteruit en sterf op ’n Woensdagnag, kort voor middernag. Soos my Ma sterf sy op ’n Woensdagnag.

Die Maandagoggend vóór haar sterwe sê Anna in haar ylende toestand dat sy wil opstaan. Ek weet dat sy erg deurmekaar en verswak is en dat dit vir haar onmoontlik is om op te staan, maar ek probeer om redelik met haar te praat.

“Waarom wil jy opstaan?” vra ek haar.

“Ek wil my tas pak,” antwoord sy ylende, met ’n vreemde, aandoenlik smekende stem. “Ek gaan Krugerwildtuin toe.”

Ek is geskok en kan my ore nie glo nie: sy wil “tas pak” ... daardie spreekwoordelike, metaforiese tas wat die sterwendes pak ... daardie kollektiewe taal, daardie gemeenskaplike idiomatiek wat die

ylende sterwendes praat, korrek, asof hulle by hulle volle verstand is.

Skielik onthou ek dat Jorik in *Joernaal van Jorik* aan die einde van sy lewe ook sy koffertjie pak.

Die twee kinders uit Bangkok is teen hierdie tyd reeds by ons. Ek ontbied die ander kinders onmiddellik. Ek weet nou seker dat die Anna met die mooi, diep blou oë wat haar tas wil pak binnekort gaan sterf. Daardie oë gaan binnekort breek.

Bietjie later daardie Maandagoggend sê sy, steeds ylende: “Ek sal julle sê as ek vertrek.” Dis om onbedaarlik van te huil.

Dit is die laaste ding wat sy gesê het. Daarna het sy ophou praat.

Tot in ons sterwe is daar plek vir die pynlike ironie: Anna wil Krugerwildtuin toe gaan ... Sy was baie lief vir die Krugerwildtuin, sy het egter nooit alleen soontoe gegaan nie, ons het altyd saamgegaan, maar nou praat sy oor 'n besoek aan die Krugerwildtuin asof sy alleen wil gaan.

Dalk onthou sy in haar laaste oomblikke Van Melle se *Oom Karel neem sy geweer saam*; daardie verhaal wat sy goed ken, van 'n man met sy voorstelling van die hiernamaals as 'n veld met diere en plante, daardie dinge in die skepping wat miljoene jare voor die mens daar was, en as ons in Adriaan Roland Holst se taal mag praat, die diere en plante was nader as die mens aan die voortydse ewigheid reeds daar ...

Party skrywers is savante. Marais was een. Van Melle was 'n ander een.

Anna se diep, helder blou oë is teen die Woensdagmiddag reeds gebreek.

Vroeg daardie aand kom 'n nog diepere skrik: sy begin aan die bolaken pluk, aanhoudend, met dun benige bleek vingers wat nooit stil is nie en soos vlinders bo 'n mooi blom fladder. Bo 'n mooi, maar dodelike belladonnakelk.

Nou weet ons dood-doodseker, sy is nou in die laaste van vier fases:

Een: tas pak.

Twee: praat van vertrek ... vertrek op 'n reis, deur of oor waters, deur Marais se "Diep rivier" of "Donker stroom", deur die Ou-Testamentiese Joodse waters, oor die Grieke se Styx, wegraak soos Jorik in waters ... of Krugerwildtuin toe gaan. Hoe aandoenlik en hartseer ironies.

Drie: die pluk aan die laken.

Dan word die vlinderende hande plotseling stil, kort voor middernag.

Vier: sterf.

Die sterwensfases volg mekaar op asof in 'n patroon, of plan, of Plan. Dis 'n soort logika om van te huil.

Anna het gesterf in 'n rustige laaste kwartier. Sy het vertrek, en 'n serene liggaam nagelaat, soos 'n voël wegvlieg en 'n leë nes nalaat, soos 'n vlinder haar kokon verlaat.

Die dood, wat Marais so geboei het, Marais wat my oë die aand na my Ma se dood oopgemaak het vir 'n merkwaardige verskynsel ... dat ons, die mense, tot teen ons dood in 'n bopersoonlike idiomatiek praat, ons praat tot in ons laaste, ylende oomblikke in kollektiewe metafore en simbole, en as ons ophou praat, maak ons 'n soort gemeenskaplike gebaar met die hande en vingers.

Ons praat en gestikuleer op 'n manier wat aan ons almal behoort, ons, die mense in transito ...

En dan daardie vreemde en onverklaarbare sameloop van dinge.

Die dood, daardie *mysterium tremendum*, daardie blom met die geur van 'n belladonnakelk.

